

Angel Martelanc
Razmisleki o naši preteklosti

KNJIGO POSVEČAM VSEM,
ki uporabljajo lastno pamet.

Angel Martelanc

Angel Martelanc

Razmisleki
o naši preteklosti

Ali je naša zgodovina »ta« prava?

Druga, razširjena izdaja

Založništvo Jutro

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

94(497.4)
930.85(497.4)

MARTELANC, Angel

Razmisleki o naši preteklosti : ali je naša zgodovina „ta“ prava? /
Angel Martelanc ; [spremnna beseda Leda Dobrinja].
2., razširjena izd. - Ljubljana : Jutro, 2023

ISBN 978-961-7024-25-8
COBISS.SI-ID 168553987

Je naša zgodovina 'ta' prava?

To vprašanje se vsili človeku v glavo, ko je že nekoliko prebavil višjesrednješolske 'nauke' in – morda slučajno – naletel na povsem drugačne ugotovitve. Takšen dvom se mu lahko vrine v glavo, če ima zadosti volje in časa ter začne brskati po virih, ki se nanašajo na čas pred 'uradnim prihodom' naših prednikov, to je pred 'šestim' stoletjem našega štetja. Teh virov je – na žalost – zelo malo¹. Nihče namreč ne omenja *Slovencev*! Pravzaprav tega 'izraza' sploh ne najdemo, dokler ga ne uporabi Primož Trubar okoli leta 1550. Toda dvomim, da ga je on pojmoval kakor mi danes. Do nastanka svobodne države, osamosvojitve 'Republike Slovenije', Slovenec ni imel 'lastnega' potnega lista. Tako je pač po mednarodnem pravu. Do prve svetovne vojne je bil Avstrijec, potem pa Jugoslovan. Korošec je ostal Avstrijec, Primorec pa je postal Italijan. Še sedaj sem jaz, če grem recimo v Ameriko, Italijan, ne Slovenec.

Koliko takih 'preimenovanj' so prestali naši predniki? Nešteto!

Še naš France Prešeren je večkrat rabil Kranjec in Slovenec v istem pomenu.

1 To so zapisali tudi avtorji v uvodu knjige 'Premiki ljudstev na območju Vzhodnih Alp in Srednjega Podonavja med antiko in srednjim vekom (375–600)'. Npr.: "... *Množice napisov, ki vse do srede 3. stol. tudi v primeru tega območja nudijo trdno podlago za prikaz notranjega razvoja provinc, nenadoma ni več in tudi po vnovični konsolidaciji na prehodu 3. in 4. stol. je teh napisov tako malo, da na njihovi podlagi ni več mogoče podati niti približne ocene razvoja za celotno območje. ... V nasprotju s tem pa historiografsko izročilo prav od 4. stol. naprej postaja vse pomembnejše ...*" Med temi naštevajo: zgodovino Gotov (551) vzhodnega Rimljana Jordanesa, ki temelji na Kasiodrovi zgodovini Gotov (533), rimsko zgodovino Amijana Marcelina (napisano v navezavi na Tacita), Zosimovo 'Novo zgodovino', vzhodnorimske cerkvene zgodovinarje iz obdobja Teodozija II., bizantiska zgodovina Priska iz Paniona v Trakiji, opis gotske vojne Prokopija iz Cezareje iz 6. stol., 'Kronografijo' kot nekritično sestavljeno kroniko sveta do leta 563 Antiohijca Johannesa Malalasa, delno ohranjeno zgodovinsko delo Menandra Protektorja s pomembnimi informacijami za čas med leti 558–582. Zatem so omenjeni panegirični, hagiografski ter administrativni viri (Codex Theodosiamus – 438, Codex Justinianus – 529 in Novellae – dopolnilo prvima, Notitia Dignitatum – priročnik o ureditvi državne uprave, podatki o vojaških enotah ter Kasiodrovo delo 'Variae' – zbirka uradnih pisem upravnega vrha Teoderikove italsko-gotske države 471–526). ... *V nasprotju s temi vrstami literarnih in administrativnih virov, ki se jih že dolgo časa uporablja, predstavlja najpomembnejša skupina ostankov – najdbe arheoloških raziskovanj – edini element, ki še zmeraj stalno narašča. ...*

Do razlikovanja med *Slovenec* in *Slovan* je prišlo pred približno 150 leti, ko so si izmislili ta zadnji pojem. To pa so zvito izrabili naši južni sosedi, da so si po mili volji začeli prilagajati 'zgodovino' in si jo prilastili s ponarejanjem pisanih virov.

Tale 'pisarija' je namenjena tistim ljudem, ki niso preveč 'naštudirani' (in si upajo imeti lastno mnenje), zanimalo pa bi jih izvedeti, če ni kaj 'nenapisanega' v Zgodovini našega naroda. Vsaj v tisti ne, ki jo še naprej podajajo v šolah. Morda pa bi prišla prav tudi kakemu 'uradnemu zgodovinarju', četudi je prepričan, da 'jezikoslovje' in 'imeneslovje' ne spadata v "zgodovinsko stroko". Morda bi našel še kakšno 'staro' novico.

Tale 'pisarija' bi morda prišla prav tudi tistemu, ki je imel ali pa ima težave s tržaškimi someščani, ki mu očitajo, da so njegovi 'ta stari' prišli v te kraje 'ta zadnji', pred 1.400 leti, kot je na splošno 'dognano'. Očitno pa se pri nas doma ne sme vedeti in govoriti o 'kako in kaj se je zares godilo' pred temi 1.400 leti. V tujino pa resnica ne sme, da ja ne bi prišlo do kake zamere pri 'sosedih'. Prav pri vseh sosedih, še najbolj pa pri severnih. In prav ti 'dobri' sosedi ne želijo drugega kot to, da bi nas izbrisali s tega sveta. Z vseh strani silijo na našo zemljo! Današnja 'Mitteleuropa' je bila nekoč poznana kot 'Kraljestvo Slovenieh'. V sedmem stoletju je bila še opredeljena kot 'Scaborum patria'. Iz ruskih virov pa izvemo, da njihovo ljudsko ustno izročilo in narodne pesmi govorijo o neki pradačni 'obdonavski domovini', od koder naj bi se bili Rusi preselili.

Preveč reči je zamolčanih.

Vsekakor pa bi bilo bolje, da se o teh stvareh sploh ne govori in piše.

K tej 'pisariji' je zelo dosti prispeval Claudio Gustin, kateremu gre velika zahvala.

Svetujem počasno branje s pogostimi prekinitvami. Delo je namreč nastajalo počasi in brez natančno določenega načrta, zato tudi ni enovito. Obravnavane snovi, viri, vsebine, dokazi in različni vidiki se prepletajo, kakor je pač zahteval 'navdih' v tistem trenutku. Pa tudi zato, da pisarija ne bi bila preveč dolgočasna.

Avtor

Razmišljati boli

Izkopine: Posode, orožje iz Vira pri Stični.

1. Naša domovina v prazgodovinski in rimski dobi.

»**O**d nekdanj stanuje tukaj moj rod, — če ve kdo za druž'ga, pove naj od kod.« Tako je pel pred sto leti naš slavni pesnik Vodnik in s temi besedami izrazil svoje prepričanje, da Slovenec ni priseljenc v svoji domovini, kakor sta se priselila Nемеc in Italijan, temveč da biva v njej že iz tistih pradavnih časov, ko so si prvi ljudje poiskali selišč v Evropi. Vodnik je bil mnenja, da so bili slovenskega rodu stari Ilirci, ki so bili naseljeni ob Adriji in so že davno pred Rimljani gospodovali na morju, kakor tudi prebivalstvo, ki je za časa Rimljanov bilo razširjeno po naših krajih. Mnogo učenih mož je pozneje pritegnilo njegovemu mnenju.

Vendar nam zgodovinski viri nedvomno izpričujejo, da se je naseljevanje Slovencev v sedanjih pokrajinah pričelo šele proti koncu šestega stoletja po Kristusu, da so takrat prejšnji prebivalci bili premagani in se deloma izselili, deloma pa poslovenili in strnili z novimi priseljenci. Kaže se nam v tisti dobi popoln prevrat verskih in družabnih razmer, ki bi bil nemogoč, ako bi bilo isto prebivalstvo že preje v teh krajih. Zato moramo v zgodovini naših dežel ločiti dve dobi: dobo pred prihodom in po prihodu Slovencev. Preden pričnem pripovedovati o naši slovenski preteklosti, je potrebno, da se ozremo tudi v tiste čase nazaj, ko je še prvotno prebivalstvo bivalo v naši domovini in je še Rimljan gospodaril v njej. Te čase imenujemo prazgodovinsko in rimsko dobo naše domovine.

Na prejšnji strani je prva stran 1.088 strani obsegajoče knjige z naslovom ZGODOVINA SLOVENSKEGA NARODA. Napisal jo je dr. Josip Gruden¹, izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu leta 1910. Dobrih sto let od tega. Nič čudnega ni, da avtor zatrjuje, “*da se je naseljevanje Slovencev v sedanjih pokrajinah pričelo šele proti koncu šestega stoletja po Kristusu*” kar baje “*zgodovinski viri nedvomno izpričujejo*”, saj je takrat vladala ‘velenemška znanost’.

Zanimivo bi bilo spoznati te ‘vire’. Meni osebno jih še ni uspelo izslediti. *Quaesivi et non inveni* – iskal sem, pa jih nisem našel. Vse kar ja prišlo na dan, potrjuje mnenje – oziroma prepričanje, ki je veljalo do dvesto let od tega: tisto kar pravi pesnik Valentin Vodnik, samo ime Ilirci je treba zamenjati. Takrat je bil pač v modi *ilirski* mit. Saj je tudi Napoleon ustanovil Ilirske province, mar ne? Po pravici povedano, nekateri, ki so se s tem argumentom ukvarjali, so prišli do prepričanja, da preseljevanja narodov sploh ni bilo; šlo je v glavnem za roparske vdore. Pa so večinoma utišali te krivovernike.

Uradno priznani zgodovinarji, tisti, ki so se nekako uveljavili, na žalost tudi slovenski, še dandanes vstrajajo pri teoriji ‘priselitve’ *celotnega* naroda v šestem stoletju. Nekateri pa vendarle privolijo v idejo o naselitvi po ‘koščkih’. Zdi se, kot da se ukoreninjene miselnosti ne da izkoreniniti. Morda pa res velja tisti stari rek: “Kar se je Janezek naučil, to Janez zna.” In vendar je Slovenija že več kot dvajset let *neodvisna* oziroma *svobodna*. Kar zadeva državo, morda že – v miselnosti pa ne! Bo treba počakati vsaj še eno generacijo, pa ne vem, če bo dovolj.

Če gremo brskat nazaj po zgodovini, vidimo, da smo že celo večnost nekomu *podrejeni*. V najbližji preteklosti tistim, ki so ukazovali iz Beograda (tam imajo še danes v glavah VELIKO SRBIJO, mi pa smo zanje ZAGORSKI SRBI), še prej pa tistim z Dunaja, ki pa so se ravnali po Berlinu.

Dobrih sto let od tega je *dirigiral* zgodovinsko stroko prof. Gustaf Kossinna² z univerze v Berlinu. In to v duhu teorije GROSSDEUTSCHLAND – VELIKE NEMČIJE, oziroma DEUTSCHLAND ÜBER ALLES – NEMČIJA NAD VSEM IN VSEMI, kar pa je v bistvu eno in isto. Vsa ta ‘storija’ se je

1 Josip Valentin Gruden, slovenski rimskokatoliški duhovnik in zgodovinar, *14. 2. 1869, Ljubljana – †1. 10. 1922, Ljubljana

2 Gustaf Kossinna (*28. 9. 1858 – †20. 12. 1931), nemški jezikoslovec in profesor arheologije na berlinski univerzi. Skupaj z Carlom Schuchhardtom je bil najbolj vpliven nemški predzgodovinar in tvorec tehnik naselitvene arheologije.

pravzaprav začela že za časa kanclerja Bismarcka, korenine pa segajo daleč nazaj. Uspelo jim je baje napolniti neke vrste 'vrzel' v zgodovinskem času – proti koncu šestega stoletja – z izmišljeno preselitvijo zahodnih Slovanov v naše kraje. Ta teorija pa je, če dobro pretehtamo poznane vire, zgrajena samo na *domnevah* zgodovinarjev, ki so sčasoma postale *argumenti*, ker jim ni 'smel' nihče resno ugovarjati. Tudi izpustili ali pa *zamolčali* so marsikateri podatki.

Tista močvirja za Karpati so gotovo bila čudežno rodovitna, da so kar na lepem rodila na tisoče, če ne na milijone slovanskih butcev, ki so se zagnali v naše kraje. Tukaj pa so si ti barbari skoraj bliskovito ustanovili državo KARANTANIJO.

Pa ima še kdo korajžo trditi, da se na tem svetu ne godijo čudeži!

Vsaka pisarija je lahko bolj ali manj pristranska – tudi Zgodovina. Če le malo pregledamo, recimo Zgodovino Avstrije ali Nemčije, bomo opazili, da je Karantanija omenjena le kot del Bavarske. Lahko si predstavljamo, kako so bili *izšolani* študentje na Univerzi na Dunaju. Jasno, da so ti prenesli 'svoje znanje' na lastne učence.

Česa vsega ne zmore nacionalistična politika!

Karantanija pa je bila poznana vse tja do Rusije; npr. v *Nestorjevi kroniki* (Kijev 11.–12. stol.) je omenjena in prav tako tudi Norik.

Torej, kaj je bilo še prej tukaj?

Rimsko cesarstvo – zadnjih par stoletij razdeljeno na dva dela – vzhodnega in zahodnega, ki sta se prepirala, kdo naj gospodari v naših krajih.

Na ozemlju 'bodoče' Karantanije je obstajala država NORIK, ki je bila skoraj do konca samostojna. Pravzaprav sploh ne vemo, kako so jo imenovali njeni prebivalci. Od sosedov so Rimljani po posluhu sprejeli NORICUM.

Noriško kraljestvo v Noriško kraljestvo približno v III. stoletju n. št. (Iz knjige Veneti, naši davni predniki, avtorji Matej Bor, Jožko Šavli, Ivan Tomažič, založba Editiones Veneti, 1989)

Točneje REGNUM NORICUM.

Iz tega zemljevida je razvidno, da so Rimljani – potem ko so zasedli tudi to ozemlje – razdelili državo na dva dela za časa cesarja Dioklecijana. Do zasedbe je bilo v veljavi neko *prijateljsko* razmerje; Rimljani so imeli v Noriku le razne vojaško-diplomatske predstavnike, ker so iz severa vedno bolj pogosto silila germanska plemena. Tudi po zasedbi so ostali v veljavi domači zakoni, '*jus gentium*' priznana tudi s strani Rimljanov. Ti zakoni so se ohranili vse tja do srednjega veka pod imenom '*institutio sclavenica*' ali pa '*lex slavenica*'.

Na tej podlagi so sloneli tudi poznejši *kmečki upori*.

Morda se bo kdo vprašal od kod ime NORICUM

Zadeva je kar precej preprosta. Znano je, da vsako IME nastane iz nekega 'vzdevka', ki ima tudi svoj pomen, ki izraža neko posebnost, neko lastnost osebe ali stvari, ki jo poimenuje. V tem slučaju gre gotovo za ljudi, ki so bili po naravi veseli – veseljaki, ki so zganjali NORČIJE in so jih sosedje zasmehovali. Saj se tudi reče 'imeti za norca'. To je pa sploh v navadi med sosedi. Ko so Rimljani prišli v te kraje, so jim prav ti sosedi referirali, da so oni NORCI. In da so Rimljani to ime malo priredili, je razumljivo, saj oni navadno imen niso spreminjali, le *formo* so prilagajali svojemu posluhu. Tudi imena krajev so redkokdaj prevedli.

Današnji KURENTI so brez dvoma nekakšni nasledniki teh naših prednikov.

Starogrški in rimski zgodovinar Polibij³ pravi, da so za časa njegovega življenja, to je v 2. stol. pr. Kr., v Vzhodnih Alpah prebivali TAURISCI NORICI. A ne da so bili ti NORICI med sabo tudi zelo TOVARIŠI? Ta solidarnost se je najbrž najbolj izražala pri spopadih s sovražniki. Nič čudnega, da je prišlo do tega novega vzdevka.

Rimski 'zgodbopisec' Plinij st. (tisti, ki je umrl ob izbruhu Vezuva, ki je pokril s pepelom Pompeje in drugo) je v svoji HISTORIA NATURALIS napisal: "... Carnos quondam Taurisci appellati, nunc Norici."⁴ To pa

3 Polibij (*okrog 200 pr. Kr, Megalopoli – †okrog 120 pr. Kr.), starogrški in rimski zgodovinar. Okrog leta 150 pr. n. št. je začel pisati Zgodovino rimske države oziroma celotnega Sredozemlja v štiridesetih knjigah, od katerih se je ohranilo samo prvih pet. V Zgodovini so opisani dogodki od leta 264 do 146 pr. n. št. Njegovi drugi spisi, na primer Taktika in Numancijska vojna, so znani samo po naslovu.

4 Cel stavek se glasi: "Incolae Alpium multi populi, sed inlustres a Pola ad Tergestis regionem Fecusses, Subocrini, Catali, Menoncaleni, iuxtaque Carnos quondam Taurisci

Mitsko popotovanje ‘Enetoi’ v naše kraje

So morda bili ti ‘Enetoi prvi prebivalci v teh krajih?

To pa za gotovo ne! Poglejmo, če najdemo kaj pri kakem starogrškem zgodovinarju. Eden od prvih je Herodot (4. stol. pr. Kr.), ki pravi, da so ‘Eneti, ko so prišli v naše kraje, tu našli ‘EUGANCE in jih pregnali v hribe. To pa je malo verjetno. Da so tukaj že živeli neki ljudje, ni dvoma. Da teh domačinov in prišlekov ni moglo biti kdóvé koliko, tudi ne. In da so se, ko so prišli v stik, najprej skregali in stepli, potem pa skupaj v miru živeli, pa je tudi povsem vsakdanje.

No, in od kod pa ti domačini? Pravijo, da so prišli z onkraj Alp, iz srednje Evrope in od drugod. Jadransko morje z južne strani tudi ni bila nobena ovira. Kdaj in kako naj bi prišli, pa je velika uganka.

Iz arheoloških najdb je razvidno, pravijo strokovnjaki, da se je ena od prvih oblik ‘kulture’ v Evropi razvila približno okoli petnajstega stoletja pred Kristusom. In to v srednji Evropi s središčem pri današnjih Lužicah (Lausitz) v sedanji Nemčiji. Tako je dobila naziv *Lužiška kultura*. Ena od značilnosti te kulture je bila ta, da so umrle sežigali in njihove ostanke shranjene v žarah, ponavadi lončenih, nato zakopali v tako imenovana ‘žarna grobišča’. Pravijo, da so trupla sežigali iz zdravstvenih razlogov, da bi s tem preprečili morebitna okuženja, da pa je sčasoma to postal neke vrste verski *obred*.

Žare so raznih oblik, večinoma pa izgledajo takole:

*Žari iz V. stol. pr. Kr.,
najdeni v Esteju.
(Museo Nazionale Atestino)*

Po ugotovitvah izvedencev se je ta kultura počasi razširila po vsej Evropi. Na današnje slovensko ozemlje naj bi prišla nekako okoli enajstega stoletja pred našim štetjem. Takoj za tem na Apeninski polotok, preko ozemlja Etruščanov do Rima in še naprej. Skupaj s kulturo pa tudi ljudje. Ali pa ravno obratno.

Vse to dokazujejo na podlagi arheoloških izkopenin. Iz teh pa ni razviden jezik, ki so ga prinesli s sabo. Par stoletij kasneje pa vendarle zasledimo

in otroki. Zdi se, da so bili precej 'demokratični'. To pa velja bolj za prve čase, za prva stoletja. Kasneje, vsaj tako se zdi, se začnejo pojavljati razlike med sloji prebivalstva. Izvedenci pravijo, da je vse to razvidno iz predmetov, ki so jih pogrebci polagali ali v žare same ali pa zraven, preden so vse skupaj pokrili z zemljo, včasih pa tudi s pepelom in drugimi ostanki sežiganja preminulih. Zanimivo pa je tudi to, da so nekatere predmete prej *razbili* ali močno poškodovali tako, da niso bili več za rabo.

Še marsikaj bi bilo treba omeniti v zvezi s temi obredi in običaji, pa bi morda bilo preveč dolgočasno. Samo to še dodam: že omenjeni Tit Livij, v zvezi s pravno ureditvijo države, omenja, da so volili 'publicum consilium', iz tega pa 'seniores', ki so določali nekega 'princeps'. Stalne vojske ni bilo, ob potrebi so izvolili 'dux'-a, to je vojskovodja ali vojvod. Niti pravega glavnega mesta, prestolnice, da niso imeli. Očitno je ozemlje bilo razdeljeno na območja, do kamor je lahko segala tako imenovana 'pojezda', to je menda en dan ježe na konju. Ženske so bile enakopravne moškim, tudi kar se tiče dedovanja premoženja in naslovov. Takemu načinu življenja bi danes rekli socialdemokracija, če se ne motim. In to se je ohranilo tja v pozni srednji vek.

Ustoličevanje na Gosposvetske polju verjetno tudi spada sem.

Etruščani, Raseni ... danes Toskanci

Preden uberemo pot proti severu, v Padovo in naprej, pogledjmo, kaj najdemo na južni strani. V Adriji, recimo, naletimo na napise, ki so bolj pod grškim vplivom. Tam, vsaj tako pravijo, je bilo dosti trgovcev Grkov. Pa tudi Etruščanov. Na žalost se je uveljavil ta naziv. To pa je zaničevalen vzdevek, ki so ga sosedge dali Tuskom oz. Rasenom. Njihovi svečeniki so za vedeževanja uporabljali 'jetra' raznih živali – včasih pa tudi ujetnikov. Tako so si pridobili vzdevek *Jetruski*. Rimljani pa, potem ko so se od njih naučili, kako se gradijo ceste, mostovi in vse drugo, so jih skoraj dobesedno iztrebili. Skupaj z vso drugo kulturo pa so 'podedovali' tudi ta obred.

Leta 1877 so v okolici Gossolenga (blizu Piacenze) našli v bron vlito podobo ovčjih jeter²⁰, ki so videti takole:

²⁰ Bronasti model ovčjih jeter predstavlja redko neposredno pričevanje etruščanskih verskih praks, ki so povezane z razlago božanske volje z opazovanjem in primerjavo jeter živali, žrtvovane z bronastim modelom. (Konec 2. – začetek 1. stol. pr. Kr.)

Sploh pa velja, da so lepe stvari vedno TRI.

Tudi ... v *tretje* gre rado.

Preden gremo naprej, še nekaj besed o konjih. Kot smo videli na prejšnji podobi bronaste plošče, je konj prav umetniško prikazan. Pravzaprav se zdi, da je kobila.

Očitno je, da je bila konjska reja pri teh naših starih prednikih zelo razvita in tudi zelo pomembna, saj so bili ti konji znani in 'obrajtani' po vsem tedaj znanem svetu. Zgodovinar Strabon na primer piše, da je Dionizij iz Sirakuze dobil od tukaj 'dirkalne konje' in da so to pasmo Grki od zdavnaj zelo cenili. Euripides pa pravi, da je Špartanec Leontes prišel na 'enetskih konjih' do zmage na 85. olimpijadi, to je prib. 440 pr. Kr. Še prej pa, v sedmem stoletju, neki Alcmanes omenja 'enetske dirkače' in 'enetske žrebce' iz 'Enetide, pokrajine ob Jadranu.

Ali imajo Lipicanci s tem kaj skupnega?

Pa še nekaj zanimivega. V bližini kraja Auronzo so kako leto od tega naleteli na zelo bogato najdišče predmetov, ki so prav tako stari približno 2.500 let. Podrobnosti niso še znane. Vè se le to, da so zelo zanimivi iz znanstvenega vidika in da jih morajo preučiti izvedenci, prej kot jih posredujejo širši javnosti.

Karnija in stari verski obredi

Poglejmo malo po Karniji, po dolini Tilmenta.

Furlani pravijo tej reki Talmint. Očitno zato, ker se v ravninskem delu večidel zgubi (mine) pod zemljo (tla). To ime so gotovo povzeli od prastarih domačinov. Grk Ptolemej je zapisal *Tilaouenton potamon* (ou = w). Rimljani so slišali in zapisali kot Tiliaventum ali Tiliabinte. Današnje uradno ime Tagliamento pa je – lahko bi rekli – nesmiselno. Saj ta reka nikomur ne *reže brade*.

Kako je nastalo ime *Karnija* smo že videli. Nesmiselno se mi zdi, da si mednarodno priznani 'izvedenci' belijo glavo z izvorom tega imena. Ti strokovnjaki so razdeljeni v dve skupini: eni pravijo, da ime prihaja iz *keltske* besede KAR, ki naj bi pomenila 'kamen ali skala'; drugi pa so prepričani, da je njen koren KARN, to je 'grič ali hrib', v *keltščini* seveda. Do sedaj nisem nikjer našel zapisano, da bi kdo od teh učenjakov poznal in obvladal ta 'misteriozni' jezik. Najbolj 'čudno' pa je to, da se niti eden od naših slovenskih učenjakov ni domislil, da bi razglasil vsemu svetu, da je KAR čakavski ČAR,

jasno povedano, da je ostala kljub letom izredno lepa, posebno lepo da je imela kožo na obrazu. Na videz je to ogromno protislovje. Človek, ki običajno – ni nujno 80 let – pije ‘črno vino’, prej ali slej postane rdeč v obraz zaradi izstopa krvnih žilic. Kaj je torej pila ta gospa, da ji ni pokvarilo kože na licih, ki je splošno znano najbolj občutljiva?

Grki so to vino imenovali *Poukinon*. To pa pomeni, da je bilo *na pol* ‘popravljenno’ s *cimetom* in kako drugo dišavnico. Ja no, to je pa naš brulè! Enostavno kuhano vino z ‘kanelo’, klinčki in še kaj. Njega dni pa so tudi *kuhali* v ‘peči’, torej *pečeno* vino. Rimljani so to zapisali kot ‘pucinum’. In še to, pridelovalo da se je tu nekje pri nas. Današnji ‘strokovnjaki’ so pogruntali tudi kje: na nekih pečinah nekje pri Devinu. Izmislili so si tudi ‘castellum Pucinum’. Domišljije jim zares ne manjka!

Niti malo niso pomislili ti ‘strokovnjaki’, da je bila gospa Livija (menda je bila tudi ona iz teh krajev doma) v mladih letih morda malo anemična in so jo zdravili s tem vinom *poukinon*, ki ni bilo nič drugega kot kuhan teran s pritiklinami. Da je postalo zdravilo še bolj učinkovito za slabokrne, so naše none temu brulèju dodajale jajčni rumenjaki in vse skupaj ‘dobro steple’. Precej star recept, toda učinkovit.

Do nedavnega so zdravniki predpisovali slabokrvnim ‘vino di china feruginoso’. Eno od podjetij, ki ga je izdelovalo, je bilo nasproti ‘barkolanskega’ pokopališča.

Tergeste pred Rimljani

Slednjič smo prišli prav do bližnjih domačih krajev. Bomo našli tudi tukaj še kaj zanimivega?

‘Brez družga’, bi rekli naši ‘ta stari’. In ti naši ‘ta stari’ bi nam znali tudi povedati, da so včasih Kraševci ‘hodili v Terjeste’. Tu pa imamo spet opravka z zvokom črke J, ki se pogosto spreminja. V najstarejših virih, ki so kot vedno grški, najdemo pisano *Tergeston* in *Tergeste*. Tudi Rimljani so prevzeli to zadnjo obliko. Utrdbo, ki so si jo sami zgradili, castrum, so poimenovali Tergestum. Če so jo trikrat zgradili (ter-gestum), je njihova stvar.

Že omenjeni zgodovinar Strabon jasno piše ‘... frouirion Tergeste... apo Tergeste’, kar pomeni, da je ‘trdnjava Tergeste oddaljena od Tergeste’; tega – na nekem drugem mestu – opiše kot ‘polis’. Iz nekega latinskega vira izvemo, da je bil to ‘pagus carnicus’. Strabon še doda: “ék Tergéste kòmes karnikés”. In kako naj to razumemo? Eni pravijo, da gre za ‘karnijsko mesto’, drugi pa, da je bilo ‘mesto oskrbovano od Karnijcev’ ali nekaj takega.

Situle – Ari-ji

Geologi po vsem svetu poznajo pojav in pojem kraških *dolin*. Te pa nimajo nobene zveze z našo besedo *dolina*, ki pomeni čisto nekaj drugega. Prav tako je absurdno ime občine *Dolina*, kot tudi njeno uradno ime San Dorligo della valle, kajti ta vas ne leži v dolini marveč na griču, boljše rečeno na vzboklini. Prav gotovo se je ta kraj njega dni imenoval *Dulina*. Razlaga je zelo enostavna. Leseni sodi so narejeni iz vzboklih desk ali dog. Izdelovalec sodov je *dular* po poklicu. Če se les ‘duli’, potem je tudi vzboklina na zemlji ‘dulina’ ne pa ‘dolina’. Jasno?

Ko se človek potepa po Krasu, se zgodi, da naleti na kaj posebnega. Pogostoma je to nekaj, česar ne najdeš drugod po svetu. Posebnosti, naj gre za rastline ali pa votline. Za Škocijansko jamo ve ves svet. No tam blizu, v eni od manjših votlin, je g. P. Savini leta 1911 staknil – med kupom raznih zanimivih stvari – tudi situlo z napisom v nam že znani pisavi. V LLV je označen z Ts1.

Ts1 (LLV). (Museo Civico di Storia ed Arte, Trst)

To se bere: **OSTIIAREI**. V LLV najdemo običajno razlago: “*Probabilmente epitaffio di Ostiaris al dativo(m.o f.?)*.” → “*Mogoče gre za nagrobni napis Ostiaris v dajalniku (moški ali ženski spol?)*” Kot vedno na osnovi nekega prirejenega imena.

Prof. Bor vidi to zadevo malo drugače: OSTI JAREJ, naj bi pomenilo ‘ostani zdrav!’, v smislu napitnice, kajti *jar* je mlad, živahen, torej tudi zdrav.

Pri obeh razlagah napisa je nekaj, ki ne ‘štima’.

Poskusimo malo ‘pamet nucat’.

Začnimo pri situli. Kakšno obliko ima situla, je kar precej znano: nekaj vrč, vedro, ‘štenjak’ po domače. Z ročajem ali brez, pogostoma s pokrovom, ‘pokrvačo’. Vse je narejeno iz bronaste pločevine. Vse kar je upodobljeno, je tolčeno od znotraj navzven. Prave umetnine so to.

In kdo ne pozna znamenite vaške situle³⁰?

30 Situla z Vač (tudi vaška situla) je situla iz obdobja halštata, ki jo je na Vačah blizu Litije v začetku leta 1882 (po ustnem izročilu 17. januarja) izkopal Janez Grilc. Situla je najverjetneje nastala v 5. stoletju pr. n. št. Odseva tradicionalne vplive sredozemskega sveta. Po kakovosti izdelave in odlični ohranjenosti ima na celotnem območju razširjenosti situlske umetnosti posebno mesto. Izjemno pomembno je, da je bronasto

Tega, se mi zdi, ne citira noben drugi zgodovinar!

Julij Cezar je imel za inštruktorja Galca, ki ga je, med drugim, učil tudi latinščino in grščino. Zgodovinarji tudi tega ne omenijo.

Iz vsega tega se da sklepati, da so tudi naši predniki pisali, toda ohranjenega je prav malo. Vsaj tako se zdi. In če je skrito v kakem starem arhivu? Morda nalašč? Da ja ne bi kdo zvedel kaj 'krivoverskega'?

Venelin je prišel do prepričanja, da so današnji Nemci potomci Anglov, Saksov in Alamanov. Alamani so si baje pridobili to ime, ker da so imeli navado, da so začenjali skoraj vsako frazo z 'man': man kann, man sagt, man will itd. Tako je iz 'a-la-man' nastal vzdevek in nato ime Alamanni. Germani pa so eno ali več slovanskih plemen, tako pravi. Torej ima prav nemški jezikoslovec E. Röth, ko se sprašuje v knjigi z naslovom: "*Sind wir Germanen? Das Ende eines Irrtums.*" → "*Smo mi Germani? Konec neke zmote.*" Ugotovil je namreč, da nemški jezik vsebuje le eno tretjino zares nemških besed. Od kod pa drugi dve tretjini? Takole piše: "*Tisti Germani, ki so preplavili Srednjo Evropo v zadnjih stoletjih pred našim štetjem in ki so že sami bili v dobršni meri ilirske krvi, so se v južni Nemčiji zlili z neposrednimi potomci Prailirov iz srednje Nemčije, tj. Keltov, v ljudstvo Nemcev. ... z vso pravico smemo reči, da je bil 'ilirski jezik' tisti, ki je vplival na razvoj srednje-evropskih idiomov na ozemlju med Vislo in Renom in še Jadranom na jugu.*" L. Verbovšek k temu doda: "*Toda novejši izsledki evropske znanosti potrjujejo istovetnost Ilirov z Veneti.*" Ta argument bi bilo potrebno globlje obdelati.

Kdo so bili pravzaprav Germani?

Za Rimljane so bila tista ljudstva, plemena severno od zgornjega toka reke Donave, to je, približno severno od črte, ki gre od današnje Švice do Slovaške ali Moravske. Iz raznih latinskih virov lahko razberemo imena tistih plemen, ki so nedvomno 'nemška': Alemani, Angli, Nemeti, Saksi ali Saksonci, Suebi ali Svevi in Teutoni. In zakaj naj bi ti bili predniki današnjih Nemcev? Zato ker še dan danes najdemo v raznih jezikih ta imena za Nemce: francosko Allemani, srbo-hrvaško Švabi, italijansko Teutoni ali Tedeschi, le za Angleže, ki so na pol potomci Anglov in Saksov, so Germani. Nemci sami sebi pravijo Deutsch. Ime Dutch pa Angleži pripisujejo Nizozemcem.

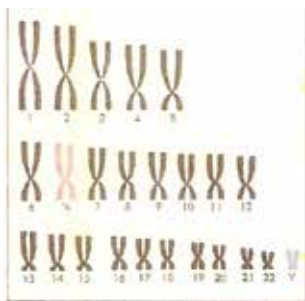
Iz tega lahko sklepamo, da so druga plemena na tistem območju govorila neki drugi jezik, najbrž bolj podoben našemu. Zato je toliko bolj verjetno,

Naši predniki in DNK

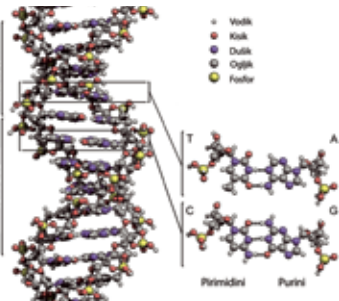
Kot že rečeno, v naših krajih naj bi tiste velike katastrofe preživel kar nekaj ljudi. Ko so si opomogli in se ponovno namnožili, so se začeli razseljevati po Evropi, zatem pa še na Bližnji vzhod in v južno Azijo, kasneje pa še naprej, do Amerike. Prof. Anton Perdih vso to zadevo natančno opiše in znanstveno obrazloži⁹. Sam bom poskusil podati bistveni potek.

Spomnim se, da se je v mojih mladih letih govorilo o potrebi mešanja 'krvi' pri mladoporočencih, ker naj bi preveč bližnje sorodstvo zakoncev povzročalo razne motnje pri njihovih otrokih. Kar precej znanih primerov je temu pritrjevalo (npr. italijanska kraljevska rodbina). Zato je bilo skoraj pravilo, da si je fant šel iskat nevesto v ... drugo vas. Kasneje, zadnja leta višje gimnazije – to je pa že pred okrog 70 leti – so nas učili, da je vsako živo bitje sestavljeno iz celic, od najbolj enostavnih enoceličnih do najbolj zapletenih, kot je npr. človek. Človeško življenje naj bi se začelo ob združitvi dveh spolnih celic – moške in ženske, ki se nato začneta deliti. Med tem podvojevalnim postopkom naj bi nastajale vsakovrstne celice značilne za vsak človeški organ ali funkcijo, npr. kri, mišice, kosti in vse drugo. Potem so nas učili, da je vse odvisno od kromosomov: od ženskega X in moškega Y. Moški Y kromosom naj bi bil odločilen tudi za spol otroka.

To so spomini iz 'davnine'. Kako pa je sedaj? Je kaj novega? Najprej sem pokukal v italijansko, sicer nekoliko zastarelo enciklopedijo Universo, kjer sem našel, da so vsi kromosomi podvojeni: XX za ženske in YX za moške, ki se po spojitvi razdelita na dva dela, potem pa tudi podedujeta. Vsekakor pa, da je vsak kromosom le eden od sestavnih delcev celice, da je podoben verižni obliki molekul DNK-ja. Shematični prikaz kromosoma ob mitotični delitvi celic (iz encik. Universo) je prikazan na levi sliki.

Vir: Enciclopedia Universo.

Vir: Wikipedija, 7. 4. 2023.

⁹ Anton Perdih, *Izvor Slovencev in drugih Evropejcev*, Jutro 2016, 2021.

jim je še kdo pridružil – kot Ostrogoti, Vizigoti in še kaj, vandrali naprej po Evropi. Ruski zgodovinar I. Venelin pa enači Gote s Srbi, Herule pa s Hrvati. Langobardi – kot sem že omenil v prvem delu – so šli naravnost proti jugu, ‘počivali’ okoli pol stoletja v Panoniji, potem pa so odšli preko naših krajev v Furlanijo in naprej na Apeninski polotok, kjer so se po par sto letih ‘raztopili’.

Jantarna pot je Slovenetom omogočila hitro in uspešno širjenje njihove kulture in njihovega jezika. Vir: I. Tomažič: Slovenci Kdo smo? Od kdaj in odkod izviramo? Editiones Veneti 1999..

Na zgornji sliki je prikazana ena od raznih ‘Jantarskih poti’, ki so povezovala sever z jugom in obratno – toda ne samo v trgovinskem smislu.

Pisava

Pravijo, da se je poljedelstvo začelo razvijati na območju Mezopotamije vsaj pred 8.000-10.000 leti in se razširilo do naših krajev kako tisočletje kasneje ter prineslo s sabo tudi druga znanja. Morda tudi pisavo? Na odlomkih predmetov iz arheoloških raziskav pri kraju Vinča v današnji Srbiji je prof. Radivoje Pešić izluščil celotno – po njegovem - ‘etruščansko’ abecedo in pravi, da je stara od 5 do 7 tisoč let. Na splošno je sedaj poznana kot ‘venetska’ ter je bila v rabi od današnje Francije, preko naših krajev, do Bližnjega vzhoda, kjer pa jo učenjaki opredeljujejo kot ‘*staro frigijsko*’. Res pa je, da je od enega konca tega območja do drugega le nekaj črk razlike, tako po številu, kot po pomenu. Vinko Vodopivec je podal zelo natančen in sistematičen pregled najdenih ‘zapisov’ na vsem tem ozemlju.¹⁶

¹⁶ Vinko Vodopivec, *Jezikovni temelji starejše slovenske etnogeneze*, Jutro 2010.

je podal Carlo Podrecca²⁴ svojem delu *Slavia italiana*: "... našemu mlademu Kraljestvu Italije svetujemo, da – dokler smo v prijateljskih odnosih s sosedi – porabimo domačine iz Benečije za povezavo, ker oni poznajo razmere pri slovanskih ljudstvih ... Če pa bi prišlo do sovražnosti, bi lahko taiste izrabili kot ogleduhe in ovaduhe ..."

No, tako je mišljenje, taki so vidiki in nameni vseh naših sosedov: "Vse kar je bilo prej, moramo 'inglobirati' in tako postane naše ..."

(Opozorilo: Pri nas je navada, da tuja imena in priimke pišemo v izvirni obliki. Drugi pa včasih nekoliko prilagodijo pisavo, pisavo lastnemu posluhu. Tu mislim v glavnem na zgodovinske in druge citate. Pri naših južnih sosedih pa je 'pravilo', da jih 'prepišejo' po posluhu. Primer: Shakespeare postane Šekspir. Do neke mere je razumljivo za tiste, ki uporabljajo cirilico, za druge pa je to prilika, da pride do dvoumja, kar tudi večkrat pride prav ... Isto velja za mednarodno rabljene tujke.)

Vmesna razmišljanja

Pred zaključkom pa moramo spregovoriti kaj o našem jeziku in še o kakšni drugi pomembni malenkosti. Na primer: Koliko je *star* naš jezik, toda ne ta v današnji obliki? Mislim, da tega nihče ne vè. Veliko študij je bilo o tem napisanih. Razni jezikoslovci so se s tem ukvarjali in se še naprej, posebno tisti 'neuradni', 'nepoklicni'. Ti imajo širši pogled, bolje rečeno 'posluš'. Naj dodam kaj mojega? Poskusim. Kje naj se lotim?

Recimo tam na začetku 'evropske štorije', od tistih epohalnih naravnih katastrof pred 70.000 leti?

Koliko ljudi je takrat ostalo pri življenju, ne moremo vedeti. Zadosti pa jih je bilo, da so počasi obljudili osrednjo Evropo in se potem začeli naseljevati vse naokoli, vse do koder so dovoljevali naravni pogoji. Ko je prišla prva poledenitev, so se prav gotovo začeli umikati proti jugu. Koliko časa je bilo treba, da so prišli do krajev, kjer so lahko kolikor toliko dobro živeli naprej? Stoletja, tisočletja.

Kako so občevali med sabo? Bógsigavédi kako! Toda na nek način so se morali med sabo sporazumevati. Vsak človek se od rojstva naprej vsak dan nauči nekaj novega. Enako 'popotovanje' so prehodili tudi ti naši pra-pradedje

²⁴ Carlo Podrecca (Čedad 18. 9. 1839 – Rim 1916), odvetnik in italijanski zgodovinar. Garibaldinec in ena najbolj slavnih osebnosti Nadiških dolin ter zgodovinar prebivalstva Beneške Slovenije. Vir: https://it.wikipedia.org/wiki/Carlo_Podrecca

– tako fizično kot umsko. Razdalje pa so bile ogromne! Tisoče kilometrov in tisoče let. Istočasno se je razvijala ‘kultura’, splošno znanje in beseda. Za nastajanje in razmnoževanje besed, govornice pa je potrebna nuja, neka potreba. Hočeš, nočeš, s časom se ti pojavi tudi ta. In takrat se moraš znajti, če ne, je joj.

Dandanes vemo skoraj točno do kam so se gale poledenitve v času ledenih dob, koliko časa so trajale in kdaj so napočile otoplitve, da so se lahko začeli ljudje vračati v kraje, kjer so živeli njihovi predniki. To mislim, da je vkoreninjeno tako v človeški kot tudi v živalski naravi. In teh premikov je bilo kar nekaj tekom tisočletij. Dostikrat se tudi zgodi, da nekateri ljudje ostanejo na mestu, ker jim je prav tako, drugi pa gredo še naprej po svetu.

Človeško bitje se s časom spreminja, prilagaja razmeram, generacija za generacijo. In vmes, če sem prav razumel, nastajajo spremembe na DNK-ju obeh kromosomov, moškem in ženskem. Na te spremembe vpliva čas, okolje, podnebje, zemeljski elektro-magnetizem, naravno sevanje in še kaj drugega. Vse te mutacije, kot sem omenil na samem začetku tega dela, so znanstveniki označili s črkami po becednem redu od A naprej.

Zdaj pa mene – in morda še koga drugega – zanima, kako je s sorodstvom evropskih jezikov, posebno našega s *sanskrtom* v Indiji. Za to pa se moramo še enkrat vrniti nekoliko nazaj v čas. Vsaj do takrat, ko sta že obstajali DNK skupini R1a in R1b na kromosomu Y, to je 10.000 let od tega ali še več. V tistem obdobju se v Mezopotamiji omenja razvoj kmetijstva, kjer so živeli v glavnem ljudje s pretežno haploskupino G2a, ki so se prej ukvarjali z nomadsko živinorejo. Skupine ljudi so se začele seliti, najbrž zaradi preobljudenosti. Te selitve pa so bile zelo počasne. Tako se je začelo širiti po svetu tudi kmetovanje. Tisti, ki so šli proti vzhodu, so bistveno ‘pripomogli’ pri porastu prebivalstva v Indiji. Tja so prišli, pred okoli 3.500 leti, tudi Ariji R1a skupine, večinoma iz srednje Rusije. Poimenovali so jih *indo-Ariji* oziroma **Arya**.

Druge skupine, pretežno G2a, so šle proti zahodu, čez Malo Azijo na Balkan in naprej do ‘naše’ srednje Evrope. In tako je nekaj manj kot pred 8.000 leti tudi tukaj ljudstvo začelo obdelovati zemljo za preživetje. Tukaj so se pomešali s potomci skupnih praprednikov z DNK haploskupino I na Y kromosomu, ki so se *vrnili* v ‘domače’ kraje že prej. Vse skupine, tako tiste, ki so šle na vzhod kot tiste na zahod, so prav gotovo prinesle s sabo tudi *govorico*, ki je zaznavna tudi v današnjih jezikih tako v Evropi kot v Indiji.

Kmalu po teh dogodkih so se pojavili še tisti drugi ‘sorodniki’ z DNK haploskupino R1b, ki so tisti čas vandrali po osrednji Aziji in vzhodni

Evropi. Preživljali so se z lovom in plenjenjem in prišli do tistih, ki so že živeli od kmetijstva in rokodelstva. Tako v Indiji kot tu pri nas. Zlepa ali zgrda so se vrinili med 'domačine' in si jih pogosto tudi podredili. V Indiji se je sčasoma 'oblikovalo' kar *pet kast*, od *Aryev* na vrhu do največjih revežev, skoraj sužnjev, na dnu. Pri vodilni kasti se je uveljavil jezik 'samskrita' (po naše sanskrt), ki ga menda delno še uporabljajo na univerzah. (Da bi se delali pomembne ali zato, da jih drugi ne morejo razumeti?) Sorodstvo z našim jezikom pa je v tem, da imata oba okoli 20 % *enakih* ali po pomenu podobnih besed in tudi *dvojino*. Tu gre za *Vedski sanskrt*, ki se je kasneje razvil še v *klasičnega*. Od kdaj uporabljajo pisavo, mi ni znano. Jezik kot tak je bil 'kodificiran' pred okoli 2.500 leti, glavni jezikoslovec pa je bil neki *Panini*. Če se bralec želi poglobiti v to, naj si ogleda knjigo I. Petkovška 'Sanskrt in slovenščina'²⁵. To je 'poljudni ... besednjak' iz sanskrta v slovenščino s pojasnili tudi v italijanščini. Avtor med drugim piše takole: "Indo-arijski jezik SAMSKRTA (popolni jezik, jezik vseh), iz katerega izvirajo osrednji indo-arijski jeziki ..." in jih tudi naniza. Kakšen etimološki pomen pa ima to ime, ne pove nihče. Morda, ker je preveč enostavno. Razdelimo po našem posluhu: SAMc je lahko menih v samostanski knjižnici (= it. *santone*), ki nekaj napiše (= *scritto*), za neučene pa ostane SKRITO. V tem primeru imamo povezavo med tremi 'indo-evropskimi' jeziki. Če ne najdeš prave zveze v pojmovanju, je vse *absurdno*. Če bi imeli danes v rokah kakšno naše podobno besedilo izpred 2.500 let, bi najbrž ugotovili, da je bil naš jezik še bolj podoben vedskemu sanskrtu, kot se je ohranil.

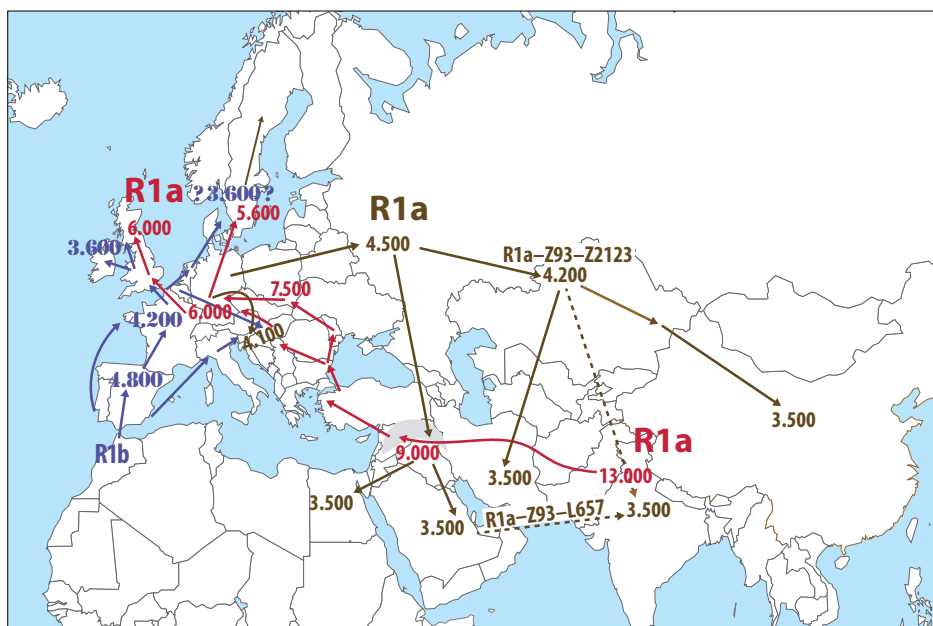
Za ime *Arya* najdemo tudi povezavo. V grškem slovarju dobimo: 'Ares = bog vojne; 'aris = jar, hud, bojevit; 'aris-to-kratia = vlada plemstva, ki pa ni bilo 'plemenito', vsaj na začetku ne. O tem, kako so 'dostojanstvenike' še v rimskih časi upodabljali z ovnovimi, *jarčevimi* rogovi, sem opisal že v prvem delu pod naslovom *Situle – Ari-ji* (stran 84).

Vsekakor pa moram omeniti tudi to, da je v Indiji še vedno močno v rabi angleščina, ker je preveč različnih jezikov. Premiki ljudi in časovna obdobja so prikazani na zemljevidu na strani 134. To velja tudi za naslednji opis dogodkov, ki se tičejo nas.

25 Ivo Petkovšek, Sanskrt in slovenščina – Il sanscrito e la lingua slovena, Založništvo Jutro, 2008.

Selitve naših prednikov

Zdaj je treba prerešetati naš položaj. Kot smo že izvedeli, imamo pri nas opravka pretežno s tremi haploskupinami na Y kromosomu: najstarejša I je tista, ki sega tja v zadnjo medledeno dobo, okoli 35.000 let nazaj; druga, R1a, ki je nastala nekje v osrednji Aziji pred več kot 20.000 leti, se začela širiti proti zahodu preko današnje Rusije in proti jugozahodu preko Mezopotamije (pred 9.000 leti) in Male Azije ter dosegla naše kraje pred približno 7.500 leti skupaj s kmetovalci; tretja, R1b, je nastala par tisočletij po prejšnji, prišla v naše kraje prav tako kasneje in je najbolj 'pustolovska, razgibana'. Pardon, zareklo se mi je. Ne gre za skupine na kromosomih, gre za ljudi, ki so jih nosili.

Umik ljudi s haploskupino R1a po napadih ljudi s haploskupino R1b in njihovo širjenje po Evraziji.

Vir: Anton Perdih: Izvor Slovencev in drugih Evropejcev, Jutro 2021.

Ljudje s haploskupino R1b, vsaj tako si sam predstavljam, so prav gotovo imeli več težav s preživljanjem kot njihovi predniki. Vedno težje je bilo priti do hrane z nabiranjem sadežev in z lovom. Zato so bili prisiljeni – vsaj delno – poseči po tistem, kar so imeli drugi. Lakota je huda svetovalka.

Tudi te skupine ljudi so se 'selile' na vse strani. Po sedaj znanih podatkih se zdi, da jih je večina prevandrala severne pokrajine in preko

Nemcev. V Zborniku prve mednarodno konference – Veneti v etnogenezi srednjeevropskega prebivalstva²⁹ namreč najdemo njegov prispevek *Sodobna teorija kontinuitete – baltiški, jadranski in paflagonski Veneti*, ki se začne s temle presenetljivim citatom:

“Slovani niso bili nikdar taki razbojniki kakor Nemci, temveč so ljubili mir, obdelovali zemljo ter redili veliko živine. Zaradi njihovega miroljubja so si jih podvrgli drugi narodi, toda noveno ljudstvo se ni tako pregrešilo nad njimi, kakor Nemci. Nesreča je pač hotela, da je moral imeti ta mirni narod za sosede Nemce in Tatare. (Johann Gottfried von Herder, 1744–1803, nemški pesnik.)”

Tu pa pride na dan moja vkoreninjena ‘radovednost’: kateri izraz je ta nemški pesnik uporabil za navedene Slovane? Slawen ali morda Wenden, Windischen ali Slowenen, kajti prav ti zadnji so jim vedno bili v napotje in so si jih ‘posvajali’ skupaj z vsem ‘imetjem’? Morda pa v njegovem času to tazadnje poimenovanje sploh še ni bilo v rabi.

Bogve, če se najde še kje kak podoben ‘*mea culpa*’? Nemci so vsaj nekaj krivde posredno priznali, vsi drugi sosedje pa niti najmanj.

Namesto sklepne besede

(Ne)napisano sporočilo Avtorju

Pri prebiranju Tvojega dosedanjega ‘Razmišljanja’ o naši preteklosti ima človek vtis, da je vse skupaj ena velika zmešnjava. Pisarija sama – pa tudi genetika, DNK ipd. To pa niti ni slabo. To bi že bilo vseh kakemu bralcu, ne vsem seveda. Vsa zadeva se nanaša na preteklost. Bodočnost pa bi bilo bolje pustiti pri miru, ker je nepredvidljiva. Človeški rod je razdeljen: na optimiste in na pesimiste. Eni so mnenja, da ne bo hudega, kajti svet je že prestal marsikaj nevšečnega in se bo na neki način zmazal iz zagate tudi v bodoče. Drugi pa tarnajo, da se črni oblaki zgrinjajo nad nami, nič dobrega ne kaže, zmeraj slabše bo. Spomnim se, da je že pred leti neki starejši znanec, ki je podedoval še nekaj stare kmečke pameti, prepričano trdil, da “se bo človeštvo samo uničilo zaradi norosti” (= l’umanità si autodistruggerà per pazzia). Takrat smo mu živahno oporekali. Kaj pa danes? Bi mu še?

²⁹ Zbornik prve mednarodne konference, Veneti v etnogenezi srednjeevropskega prebivalstva, Založništvo Jutro, 2002.

Angel Martelanc in njegovo iskanje slovenske zgodovine

Angel Martelanc izhaja iz stare slovenske družine, ki je v Barkovljah pustila sledove od leta 1400. Doma se je govorilo barkovljansko in po očetovi poroki z Dolenjko dolenjsko, družina pa je bila razgledana in zavedna. Oče je obiskoval realno gimnazijo, poznal pet ali šest jezikov in privlačilo ga je zvezdoslovje. Bil je obdarovan s podjetniško žilico, politično pa je pripadal socialdemokratski ideji. Očetova sestra Amalija, splošno poznana kot »učiteljca Malči«, je bila pod staro Avstrijo učiteljica v slovenski šoli in gojila preprosto, srčno krščanstvo. Šlo je za kulturno, narodno, versko čutečo, odprto družino, v katero se je najprej rodila Angelova sestra Nada (20. 7. 1923-7. 4. 2017), ki je tudi postala učiteljica. Ljudje se je še radi spominjajo zaradi njenega kulturnega in verskega udejstvovanja. Nato se je 8. 1. 1927 rodila Vera, v Komizi na otoku Visu, kjer je družina tedaj zivala. Takoj po koncu vojne leta 1945 je v Trstu študirala na Trgovski akademiji, kjer je pozneje tudi poučevala; leta 1955 pa se je z možem M. Globočnikom preselila v ZDA, kjer je umrla 2.1.2013. Nade se je ljudje radi spominjajo zaradi njenega kulturnega in verskega udejstvovanja, nato še on, svobodni raziskovalni duh in avtor pričujoče knjige.

Angel se je rodil 12. avgusta 1935 očetu Angelu Martelanc in materi Amaliji Kurent v Šentrupertu na Dolenjskem. Mati ni imela višjih šol, bila pa je razgledana in pametna, medtem ko je bil oče poslovnež, ki je svojo priložnost odkril v nastajajoči industriji predelave rib in pred 2. svetovno vojno vodil tovrstno tovarno v Trogirju. Tam je Angel preživel svoje otroštvo in v vojnih letih nekako skrpal prve razrede osnovne šole. Leta 1946 pa se je družina vrnila v Barkovlje, kjer se je vpisal v 1. razred slovenske nižje srednje šole, nato pa na realno gimnazijo, danes Znanstveni licej Franceta Prešerna v Trstu, kjer je leta 1954 maturiral. Čas šolanja je sovpadal z obstojem Svobodnega tržaškega ozemlja, ko je bila leta 1954 Cona A, v katero so Barkovlje spadale, priključena k Italiji. V tem letu se je mladi fant odločil za nadaljevanje študija v Ljubljani. Najprej se je vpisal na Fakulteto za gradbeništvo in nato na Fakulteto za arhitekturo, vendar je študij pri enaindvajsetih letih opustil in se zaposlil.

Njegova največja želja je bila namreč letenje. Za kariero pilota pa je bil tedaj prestar in edina možnost je obstajala preko specializacije za telegrafista. Zato se je po vrnitvi v Trst odločil za tovrstni tečaj, kar naj bi bilo odskočna deska za poklicno pot pilota. Leta 1958 je pridobil mednarodno priznano spričevalo za radiotelegrafista prvega reda (*Certificato internazionale di radiotelegrafista di prima classe*). Letenje pa se mu je malo zaradi ljubezni, malo zaradi ponudbe donosne službe pri družbi Italcable, znova izmaknilo. Leta 1963 pa je družba potrebovala obnovo koncesije z državo, kar je prineslo prenos glavnine poslovanja na sedež v Rimu in za mladega radiotelegrafista je to pomenilo preselitev. Ker pa si je tedaj že ustvaril dom in družino, je raje sprejel premestitev k telefonski družbi SIP v Trstu, kjer je ostal do upokojitve leta 1990.

Po upokojitvi, ki jo je dočakal pri 55. letih sredi vitalnega obdobja, se je lahko posvetil proučevanju zgodovine. Podzavestno je namreč dojemal, da z zgodovino, ki smo se je učili v šolah, nekaj ni v redu. Kako je namreč mogoče, da so naši predniki kmalu po svoji priselitvi kot barbari kar naenkrat vzpostavili tako mogočno in obsežno državo Karantanijo, ki je segala od Jadrana daleč na alpsko območje, na obdonavske ravnice in proti osrčju Evrope? V roke je dobil knjigo *Veneti, naši davni predniki* avtorjev Mateja Bora, Jožka Šavlija in Ivana Tomažiča in pustolovščina, ki jo poznajo mnogi, ki so se podali na pot odkrivanja nepoznanih delov slovenske zgodovine, se je začela.

Obdobje odkrivanja je sovpadalo s težko boleznijo Angelove žene Evice Znidersic, ki je leta 2005 po mučnem in napornem prizadevanju preminila. Za tem se je avtor posvetil študiju zgodovinskih virov. Najprej je iskal po slovenskih virih. Obiskoval je knjižnice in brskal po literaturi, a o starejši zgodovini Slovencev ni našel ničesar. Nato je segel po italijanski literaturi. V tem času je spoznal prijatelja Claudija Gustina, ki je sodeloval pri izdaji različnih knjig o tržaških rajonih in bližnji okolici in posedoval veliko število arhivskih virov. Tudi prijatelja je zanimala slovenska zgodovina, a je v nasprotju z Angelom obiskoval italijanske šole in živel v italijanskem okolju. Med njima se je razvilo plodno sodelovanje.

Zavzeto sta proučevala zgodovinske vire in si izmenjevala podatke, poleg tega je Gustin opravil tudi pomembno delo v raziskovanju lokalnih arhivskih virov in arheoloških raziskav. Proučila sta vse, kar jima je prišlo pod roke, od dela *I Veneti* Loredane Capuis, del *Storia dei Greci* in *Storia di Roma* Indra Montanellija, pristnega potomca Etruščanov, do knjige *La*

lingua venetica avtorjev Giovannija Battiste Pellegrinija in Alda Luigija Prosdocima, raziskav Raffaella Battaglie in drugih. Nato sta segla po starejših virih. Pri piscih, kot so Plutarh, Julij Cezar, Plinij, Jordanes, Pavel Diakon, sta avtorja zanimala predvsem prevod in tolmačenje podatkov, ki se nanašajo na naše prednike. Angelu je pri tem služilo znanje latinščine, ki ga je pridobil na realki, in kmalu je postalo jasno, da so slovenski prevodi večkrat netočni ali pa da naši avtorji kot točna prevzemajo tuja netočna tolmačenja. Nепreverjeno povzemanje v škodo slovenske zgodovine se je pojavljalo pri akademskih avtoritetah, kot sta Žiga Šmit in Bogo Grafenauer, in vprašati se je bilo, ali je zgodovina, ki jo pišejo danes, prava.

Tako sta nekaj let sta proučevala, leta 2008 pa se je Angel lotil pisanja. Najprej je bilo besedilo napisano v italijanskem jeziku in namenjeno italijanskim sodržavljanom, nato se je preusmeril v pisanje za slovenskega bralca. Osnovno gradivo se je postopoma dopolnjevalo do leta 2014, ko je že dobilo zaključeno obliko in bilo opremljeno z dostopno slikovno opremo. Avtor je iskal poti in načine, da bi njegovi izsledki prišli do bralcev, a to v tistem času ni bilo čisto enostavno.

Zamejstvo na pionirska dela, ki so sledila tako imenovanim venetologom Ivanu Tomažiču, Jožku Šavliju in Mateju Boru, ki so v Sloveniji med neodvisno raziskovalno srenjo po letu 2000 dosegla velik zamah, še ni bilo pripravljeno. Daleč pred časom je svoje delo *Skandinavski izvor Slovencev* leta 1967 v Trstu izdal svobodni mislec Franc Jeza, osrednja idejno obarvana pola slovenske skupnosti v Italiji pa sta v glavnem sledila kulturni in narodnostni politiki slovenskih državnih ustanov. Raziskovanje tako imenovanega staroselstva je šele trkalo na vrata tržaških kulturnih ustanov in medijev.

Ena prvih lastovk na Tržaškem je bil radijski niz o sporočilih istrskega govora Šak, šak je delala, ki sem ga pod uredništvom Loredane Gec pripravila sama za Radio Trst A. Niz je predstavljal neke vrste zapoznelo nadaljevanje nizov o istrski kulturi iz 90. let, vendar pri poslušalcih ni dosegel srčnega odziva kot prvi sklopi oddaj. Bila je ena izjema. Kot odmev na 16 oddaj iskanja starih sporočil v ljudskem govoru Istre se je urednici oglasil poslušalec Angel Martelanc. Srečala sva se in predstavil mi je svoje delo. Pred menoj je stal pravi samorastniški hodec slovenske skupnosti iz Trsta.

Naša študijska krožka Istrske teme in Beseda slovenske Istre, ki se ukvarjata s slovenskim staroselstvom v Istri, Angelu Martelancu nista mogla pomagati pri samostojni izdaji publikacije. Je pa v tistem času bil v pripravi

zbornik *Slovensko staroselstvo in Istri*, ki je avtorju omogočil objavo prvega dela gradiva. Jeseni leta 2015 je bil zbornik predstavljen najprej v prostorih Svetovnega slovenskega kongresa v Ljubljani, nato pa v začetku 2016 še pri Društvu slovenskih izobražencev v Trstu in Angel Martelanc je tedaj kot eden avtorjev prvič tudi ogovoril obiskovalce. V Ljubljani je spoznal tudi založnika Staneta Kodriča, ki s svojo založbo Jutro izdaja tudi domoznanske in zgodovinske knjige. Leta 2017 je izšlo tudi *Slovensko staroselstvo in Istri II.*, v katerem je zagledal luč sveta 2. del Martelančevega besedila, objavo zadnjega dela pa je prehitela novica o samostojni izdaji pričujoče knjige pri založbi Jutro.

Od leta 2014 se je vsebina vseskozi dopolnjevala. In kaj imamo pred seboj? Knjiga *Razmisleki o naši preteklosti* je spraševanje ali je naša zgodovina prava. Avtor začne z objavo o arheoloških najdbah na Dolenjskem in se nato s strani v stran, od najdbe do najdbe, od vira do vira pomika skozi prostor, kjer so živela ljudstva z jezikom in kulturo, ki ju kot mnogi drugi sodobni raziskovalci tolmači in razume preko slovenske dediščine in izročila. Vrača se k starim klasičnim virom, jih preverja in jih tolmači s stališča današnjega vedenja. Na novo razmišlja o izpeljavah, smiselnem oblikovanju besed in imen, vse po zdravi pameti in logični povezavi časa, načina življenja, domnevni tehnološki opremljenosti in gospodarski dejavnosti, premikih in osvajanju, filozofiji proizvajalcev in osvajalcev, kar ga na koncu pripelje do zaključka, da so imeli naši predniki pred par tisoč leti enako raven pismenosti in kulture kot Grki in Rimljani. Tako je vsaj intimno prepričanje avtorja, do katerega pa bo prišel tudi marsikateri bralec, ki bo sledil branju in njegovemu spraševanju. Podobna vprašanja se porajajo vsakemu proučevalcu zgodovine, bodisi to nekoč ali danes in naj gre za zapisovalca tekočih dogodkov ali pisca, ki za nazaj poustvarja zgodovino svojega in s tem tudi drugih narodov. Svoje odgovore na vprašanja dajejo vsi zgodovinopisci državotvornih 'zgodovinskih' narodov. No, z izjemo nekaterih, ki povzemajo narodno zgodovinopisje drugih, med katerimi smo tudi Slovenci.

OdlIKE avtorja so na eni strani razgledanost, poznavanje več jezikov z latinščino vred, seznanjenost z novejšo literaturo, na drugi pa samosvojest in neodvisni, svobodni duh ter razmišljanje z lastno glavo. Kot je rekel ob priliki avtor sam: "*Pri tem delu moraš imeti znanje, poznati moraš stari govor in njegove besede in imeti moraš malo domišljije.*" Pri Martelancu ob dobrem pregledu nad staroselskimi najdbami izstopa prav smelo tolmačenje imen splošnega in krajevnega značaja.

S tem se pridružuje vrsti sodobnih avtorjev, ki s svojega zornega kota, na osnovi lastnih znanj in poznavanja krajevnih narečij raziskujejo izvore besed in se odkrivanja starejše zgodovine lotevajo preko jezika. Nekateri zaključki so bolj utemeljeni, drugi manj, eni so bolj smiselni in logični kakor drugi, nekateri so skladni in dopolnjujejo, drugi gredo vsaksebi. Vsaka stvar posebej pa je pomembna. Lahko bi rekli, da je sedanje raziskovanje starejše slovenske zgodovine, ki ga opravljajo neodvisni slovenski raziskovalci – med njimi dovršen del tehnično podkovanih avtorjev in poznavalcev starih ljudskih govorov –, v fazi evidentiranja in presejevanja virov, podatkov, predpostavk in zaključkov. V tej fazi je – še posebej zaradi velikih praznin, uničenih virov in nekritično sprejetih trditev – pravzaprav pomembno zabeležiti in preveriti vsakršno prvino ne glede na uje-manje s sedaj veljavno teorijo in ne glede na to, da se nam določene pove-zave in razmišljanje zdijo »nemogoči«.

V delu Angela Martelanca bomo našli veliko: obilo virov, podatkov, slikovnega gradiva, novih izhodišč in zaključkov. To je samorastniško delo razgledanega in, kot sam pravi, uporniškega duha, ki so ga na realni gimnaziji naučili, da imaš glavo zato, da jo uporabiš. In da ne boste mislili, da uveljavljeni pisci, ki se jih danes učimo v šoli, pri svojem delu in izpeljavah niso uporabljali domišljije. Željà in domišljije. Ko se danes neodvisnim raziskovalcem očitata nestrokovnost ali pomanjkljivosti pri utemeljevanju, je priložnost, da se iste standarde uporabi pri preverjanju trditev v debelih knjigah. Poskusite to – zelo boste presenečeni.

Leda Dobrinja

Kazalo

Je naša zgodovina 'ta' prava?	5
Razmišljati boli	7
<i>Morda se bo kdo vprašal od kod ime NORICUM</i>	10
Galci, Kelti in še kaj	11
<i>Kelti in Galci – kdo so bili?</i>	12
<i>Zdaj pa kratek intermezzo v zvezi z 'goloto'</i>	16
<i>Le še nekaj besed o LANGOBARDIH</i>	16
<i>Zdaj pa napravimo še en korak nazaj – v času, seveda</i>	17
Mitsko popotovanje 'Enetoi' v naše kraje	19
<i>So morda bili ti 'Enetoi prvi prebivalci v teh krajih?</i>	19
Venetski črkopis	26
Vlahi?	35
Kaj vse so našli v kraju 'Ateste'?	38
Etruščani, Raseni ... danes Toskanci	43
Padova in okolica	45
Kar – čar, karan – čaran	49
Sorodnost (v)enetskega, etruščanskega in starogrškega črkopisa	53
<i>Koliko so si črkopisi podobni</i>	53
<i>Še en zanimiv napis</i>	55
<i>V Dolomite – v čarobni Cadore</i>	57
Karnija in stari verski obredi	63
Skok na Koroško	67
No, končno smo prišli do naših krajev!	69
V Posočju najdemo tudi nekaj	71
Tergeste pred Rimljani	74
Oglej, Aquilea, 'Akyleia, Jakleja	77
Okolica Trsta do Istre	79
In če bi se zdaj malo sprehodili po Krasu?	81
Situle – Ari-ji	84
Langobardi, Pavel Diakon in historija	88
Goti in Jordanes	94

Narodi in jeziki.	99
Venetofili in venetofobi	100
Kdo so bili pravzaprav Germani?	104
Še kako pojasnilo, dopolnilo in osvežitev spomina	110
II. del: NOVI RAZMISLEKI	121
Pojasnilo	122
Kaj je še 'enetskega širom po svetu?	122
<i>Povzetek – 'Vojščakova' stela z Lemnosa</i>	123
<i>Rune</i>	124
<i>Stari viri in moderna znanost</i>	126
Bežen pogled po svetu	128
Naši predniki in DNK	131
<i>Sledi naših prednikov in DNK</i>	132
<i>Viri iz starega veka</i>	136
DNK – kaj z njim?	138
<i>Vrnitev potomcev pra-Evropelcev s kmetijstvom</i>	138
<i>Še o vrnitvi</i>	140
Pisava	142
<i>Dva 'etručanska' primera</i>	143
<i>Začetek graviranja</i>	143
<i>Razvoj pisave – črkopisi</i>	145
<i>Nekaj primerov črkopisov</i>	147
<i>Govorica – jeziki – narodi</i>	147
<i>Veliko vprašanje</i>	149
<i>Par besed o Balkanu</i>	150
<i>Nenačrtovani 'vrinek'</i>	151
Vmesna razmišljanja	152
<i>Selitve naših prednikov</i>	155
<i>Jezikovna plat</i>	156
<i>Za zaključek – za zarobet po rozajansko</i>	159
Namesto sklepne besede	
<i>(Ne)napisano sporočilo Avtorju</i>	164
Viri	168
Spremna beseda:	
Angel Martelanc in njegovo iskanje slovenske zgodovine	171

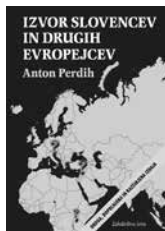
I. STAREJŠA ZGODOVINA

Anton Perdih: IZVOR SLOVENCEV IN DRUGIH EVROPEJCEV, II. dopolnjena in razširjena izdaja	9789616746933
Leopold Verbovšek: KOMU (NI)SMO TUJCI, Knjiga izzivov	9789616006224
Davorin Žunkovič – Leopold Verbovšek: V SENCI ZGODOVINE	9789616006576
Leopold Verbovšek: DANES, IZ VČERAJ ZA JUTRI	9789616433266
Lucijan Vuga: DAVNINA GOVORI, Slovenci že od kamene dobe na sedanjih ozemljih	9789616433259
Lucijan Vuga: MEGALITSKI JEZIKI, Teorija kontinuitete in megalitski jeziki	9789616433372
Lucijan Vuga: VENETI V TROJI, So Homerjevi Veneti – Hetiti?	9789616433648
Ivo Petkovšek: BELINOV KODEKS, Kdo nam je ugrabil Belina?	9789616433563
Ivo Petkovšek: SANSKRT IN SLOVENŠČINA, Poljudni pojasnilno primerjalni zgodovinski besednjak	9789616433938
Ivo Petkovšek: SLOVENCİ IN GRAAL	9789616746175
Vinko Vodopivec: STAREJŠA SLOVENSKA ETNOGENEZA	9789616746427
Vinko Vodopivec: JEZIKOVNI TEMELJI STAREJŠE SLOVENSKE ETNOGENEZE	9789616746410
Vinko Vodopivec: RAZBIRANJE ILIRSKIH NAPISOV	9789616746533
Vinko Vodopivec: SLOVENCİ PRAPREBIVALCI EVROPE	9789616746656
Jože Rant: IMENA ODKRIVAJO ZGODOVINO, Nekaj jezikovnih dokazov o avtohtonosti Slovencev v Vzhodnih Alpah in okolici	9789616746502
Matjaž Anžur: VOJAŠKA ZGODOVINA BODOČIH SLOVANOV	9789616433778
Veneti v etnogenezi srednjeevropskega prebivalstva, Zbornik 1. konference Korenine slovenskega naroda – 2001 (1. Zbornik)	9789616433068
Praprebivalstvo na tleh Srednje Evrope, Zbornik 2. konference Korenine slovenskega naroda – 2002 (2. zbornik)	9789616433228
Sledovi evropske preteklosti, Zbornik 2. konference Korenine slovenskega naroda – 2003 (3. zbornik)	9789616433341
Staroselci v Evropi, Zbornik 3. konference Korenine slovenskega naroda – 2005 (4. zbornik)	9789616433518
Evropski staroselci, Zbornik 5. konference Korenine slovenskega naroda – 2006 (5. zbornik)	9789616433754
Izvor Evropejcev, Zbornik 6. konference Korenine slovenskega naroda – 2008 (6. zbornik)	9789616433839
Izvor Evropejcev, Zbornik 7. konference Korenine slovenskega naroda – 2008 (7. zbornik)	9789616746052
Izvor Evropejcev, Zbornik 7. konference Korenine slovenskega naroda – 2009 (8. zbornik)	9789616746304
Izvor Evropejcev, Zbornik 8. konference Korenine slovenskega naroda – 2010 (9. zbornik)	9789616746472

Izvor Evropejcev, Zbornik 9. konference Korenine slovenskega naroda – 2011 (10. zbornik)	9789616746526
Izvor Evropejcev, Zbornik 10. konference Korenine slovenskega naroda – 2012 (11. zbornik)	9789616746649
Izvor Evropejcev, Zbornik 11. konference Korenine slovenskega naroda – 2013 (12. zbornik)	9789616746779
Izvor Evropejcev, Zbornik 12. konference Korenine slovenskega naroda – 2014 (13. zbornik)	9789616746816
Izvor Evropejcev, Zbornik 14. konference Korenine Slovenov in Evropejcev – 2015 (14. zbornik)	9789617024005
TRIGLAV, Religiozni pomen pri Slovanih, Zbornik 6. mednarodne konference "Slovanska dediščina"	9789616746458

II. NOVEJŠA ZGODOVINA

Aleksandra Gačić: BOGUMIL VOŠNJAK, Politik in diplomat	9789617024036
Ladislav Bevc: SPOMINI	9789616433716
Miloš Vauhnik: PE-FAU IN XX. STOLETJE,	9789616746660
Miloš Vauhnik: AUSTRIAM ESSE DELENDAM, Kako sem postal poročnik ali moje bojevanje v 1. svetovni vojni,	9789616746660
Ivan Puntar - Štaccar: MOJE DELO, DOŽIVETJA IN POGLEDI, Dnevnik 1923-1943 Dnevniški zapis kmeta o delu na kmetiji, družbenih in političnih razmerah med obema vojnama	9789616746250
Simon Rutar: ZGODOVINSKE ČRTICE POKNEŽENE GROFIJE GORIŠKE	9789616079714
Emil K. Manfreda: KRONIKA KOGOJEVIH	9789616006207
Franc Perko: TRPELI SO NAŠI GOZDOVI, Gozd in gozdarstvo v prvem desetletju po 2. svetovni vojni	9789616433570
Franc Perko: GOZD LAHKO ŽIVI BREZ ČLOVEKA, LJUDJE NE MOREJO BREZ GOZDA	9789616142229
Franc Perko: GOZD IN GOZDARSTVO V BLEIWEISOVIH NOVICAH 1843-1902	9789616142304
Franc Perko: OD OGOLELEGA DO GOZDNATEGA KRASA	9789616142281
Vlado Bevc: AMERICAN DIPLOMACY AND CARINTIAN SLOVENIANS	9789616746021
Več avtorjev: FRANC PEDIČEK, slovenski pedagog,	9789616746663

Angel Martelanc
RAZMISLEKI O NAŠI PRETEKLOSTI
Ali je naša zgodovina »ta« prava?

Druga, razširjena izdaja

Spremna beseda:
Leda Dobrinja

Slika na ovitku
Ivo Petkovšek: Venetski vojvod

Prelom in oprema:
ONZ Jutro, Julijan Kodrič

Izdalo in založilo:
Založništvo Jutro, Jutro d.o.o., Ljubljana

Natisnjeno v Sloveniji leta 2023; tisk na zahtevo;
cena ob izidu 19,90 €.

© Avtor in Založništvo Jutro

Naročila:
JUTRO d.o.o., Založništvo in trgovina,
Črnuška c. 3, p.p. 4986, 1001 Ljubljana
E-pošta: Jutro@siol.net

Spletna knjigarna: **www.jutro.si**